

πρὸς τὸ τζάκι. Ἦνκ κανάτι κτύπησε κοντὰ του καὶ ἔβραξε τὸν τοῖχο. Τὸ τέρας κρύφθηκε στὸ τζάκι !...

Ὁ ξιροδάστακλος πετάχθηκε ἔξω. Ἴσως ἡ Ἑλένη νὰ ἦτο νεκρά. Ἐνόμιζε ὅτι βρισκόταν μέσα σὲ ὄνειρον. Βγήκε στὴν τράχτα. Ὁ ἄνεμος φυσοῦσε δυνατά. Τὰ σχηματὰ τῆς τράχτας ποὺ ἦσαν τότε ἀπλωμένα ροῦχα χοροπηδοῦσαν μόνα. Σελήνη δὲν εἶχε. Τὰ μύτια του συνήθησαν στὸ σκοτάδι καὶ εἶδε ἓνα πρᾶγμα σκοτεινὸ πὺν ροῦσα μκύρη νὰ ἔρχεται σιγά. Σήκωσε τὸ χέρι του καὶ σκόπευσε. Ἡ τράχτα φωτίσθηκε σὰ νὰ βγήκε ἀπ' τὸ πιστόλι γλῶσσα δαίμονος καὶ ἔνκ βρόντος ἀκούσθηκε. Τὸ τέρας, κρεμίσθηκε, ἀφοῦ ἔκνε πολλές προσπάθειες νὰ κρυφθῇ καὶ κελῶς ἔπαρτε ἓν γέλιο ὅμοιο μὲ ἀνθρώπου ἀλλὰ μεγάλο τόσο ποὺ φένηκε σὰ νὰ εἶχε μασέλες ἀέρινες ἀπλωμένες στὸ ἄπειρο καὶ ἀπ' αὐτὰς γελοῦσε. βγήκε τὸ γέλιο !

Ὁ ξιροδάστακλος ὠρμησε ἐκεῖ ποῦ ἔπασε τὸ τέρας. Δὲν εἶδε τίποτα !

Τὸ τέρας ἐκείνο ἢ ροῦτα ἢ μκύρη ἢ ζωντανὴ ἐχάθη σὰ νὰ διελύθη μὲ τὸν καγχατμὸ ἐκείνον ἢ σὰ νὰ ἔγρνε τὸ σῶμα τῆς ὁ καγχατμὸς ἐκεῖνος !

ΑΠΟ ΤΟ ΣΦΥΡΙ ΟΣ ΤΟ ΑΜΟΝΙ

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΟΪΔΗΣ

Ὁ Ἐμμανουὴλ Ροῖδης ἀπέθανεν ὕστερα ἀπὸ σαράντα χρόνων λογοτεχνικὴ ἐργασία, ὕστερα ἀπὸ σαράντα χρόνων μόχθους καὶ πόνους δικηνοητικούς διὰ νὰ στηλώσῃ ἔς τὴν Ἑλλάδα ἓν ὄνειρο γεμάτο ἀπὸ πραγματικότητα, τὴν βασιλεία τῆς ἀληθείας. Τὸ περιβάλλον, κοινωνικὸ καὶ φιλολογικὸ, ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ παρουσιάστηκεν ὁ Ροῖδης ἔς τὴν Ἀθήνα δὲν εἶταν βέλαια τὸ σημερινόν. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ποὺ ὅλη ἡ γενεὰ τοῦ 1862 ἔβραζε καὶ ἐφοῦσκωνεν ἀπὸ τὸν φετορωμακντισμὸ καὶ τοὺς πολεμικοὺς βάρδους, ὡς τὴν τωρινή, μιὰ σημαντικὴ πρόοδος ἔγινε. Ποιὸς θὰ εἴμποροῦσε ν' ἀρνηθῇ, ὅτι τὴν πρόοδο αὐτὴ σὲ πολλὰ σημεῖα, δὲν τὴν χρωστοῦμε ἔς τοὺς πνευματικούς ἀγῶνες τοῦ Ροῖδης ;

Σ' τὴν πιὸ πλατιὰ σημασίᾳ τῆς λέξης εἶνα ζήτημα ἂν κοινωνικῶς ξετινάζαμε ἀπὸ τὴν ψυχὴ μας ὅλη τὴν σκουριὰ τῶν προλήψεων. Καλλιτεχνικῶς ὅμως ἐπῆραμε δρόμο. Διηγηματογραφικῶς καὶ ποιητικῶς καὶ γλωσσολογικῶς ἐθεμε-

λιώσαμε στέρεους τούς ναούς μας. Καί μία πέτρα, τήν μεγαλειότερη καί τήν στερεώτερη τοῦ ναοῦ αὐτοῦ, τήν χρωτοῦμε εἰς τόν Ροῖδῃ πού ἐκήδεψε τόσον φτωχά ἡ Ἀθήνα.

*
* *

Δέν γνωρίζω τί μποροῦσε νά κάμῃ ὁ Ροῖδῃς ἂν εὑρίσκετο εἰς τὸ φιλολογικὸ ρεῦμα μιᾶς ἄλλης χώρας. Ἀλλ' ὅτι ἔκχευε εἰς τήν Ἑλλάδα εἶνε ὑπέροχο καί μεγάλο. Προικισμένος μὲ τήν χάρη καί τήν δηκτικότητά τοῦ Λουκιανοῦ, ἀπὸ τὸ πρῶτο τοῦ βιβλίου πού τὸν ἀνέδειξε τήν «Πάπισα Ἰωάννα» ὡς τὸ τελευταῖο τοῦ τὰ «Εἰδωλα», ἔσπασεν ὅλες τίς φουσαλίδες πού ἐδῶ τίς ὀνομάζουν ποιητὰς καί σοφοὺς κ' ἐδημιούργησε τριγύρω του μιὰ ἀτμόσφαιρα πλημμυρισμένη ἀπὸ ζωή.

Ἦταν δηκτικὸς ὁ Ροῖδῃς; Ἰσως. Ἀλλ' ἦταν καίτι περισσότερο ἀκόμα. Ἦταν σαρκαστικὸς ὅπως ὁ Βολταίρος καί σοφίς καί μεθοδικὸς ὅπως ὁ Ταιν. Ἡ διάνοια τοῦ θρεμένη ἀπὸ τήν ἀρχαία καί τήν ξένη σοφίαν, ἴσως δὲ τοῦ ἄφησε κάποιες στιγμὲς ἐλευθερίας καί οἱ σκέψεις τῶν ξένων τὸν ἐταλάνισαν τυραννικώτατα ὅπως ὁ Ἑγελος τὸν Ταιν εἰς τήν Γαλλίαν κ' ὅπως αὐτὸς μερικoὺς ἀπὸ τοὺς ἰδικoὺς μας. Ἀλλὰ τοῦτο, μπροστὰ εἰς τήν ζωὴ πού ἐμβολίασε εἰς τήν Ἑλλάδα, εἶνε δευτερεύον ζήτημα. Διότι ἐκεῖνο πού διακρίνει τὸ ἔργο τοῦ Ροῖδῃ, δὲν εἶνε ἡ ἔμφυτη πρωτοτυπία. Εἶνε ὁ ἐνστικτός σαρκασμὸς καί ὁ κριτικώτατος νοῦς. Καί τὸ σπουδαιότερο ἀπ' ὅλα, ἡ ταξινόμηση.

*
* *

Τὶ ἀγαπῶ, τί προτιμῶ εἰς τὸ ἔργο τοῦ Ροῖδῃ; Ἦρθαν στιγμὲς πού σὲ κάποια διηγήματά τοῦ ὅπως ὁ «Νεκροθάφτης» ὀλόκληρο τὸ νευρικό μου σύστημα ταραχτήκεν ἀπὸ θυμασμό καί ἀγανάχτηση. Θυμασμὸς γιὰ τὸ γλωσσικὸ τοῦ ὕψους, ἀγανάχτηση γιὰ τήν ἀναίδειά του, διότι καί κάπου ἄλλοῦ εἶχα διαβάσῃ τὸ διήγημα αὐτὸ μὲ γαλλικὴ ὑπογραφή. Τὶ ὅμως μὲ τοῦτο; Ὁ Ροῖδῃς ἔμεινε πάντα γιὰ μένα ὁ συγγραφέας μὲ τίς κομψὲς περιόδους τοῦ λόγου, πού ἐνθυμίζουν τὸν Ξενοφῶντα εἰς τήν ἀπλότητά καί τὸν Ταιν εἰς τήν πυκνότητά τῶν ιδεῶν καί τὸν Γιουβενάλη εἰς τὸν σαρκασμό του καί τὸν Λουκιανὸ εἰς τήν λεπτοτητά του. Τί; μήπως ἔχω λάθος;

Ἡ γλῶσσά τοῦ βέβαια δὲν ἔχει καμία σχέση μὲ τήν γλῶσσα τοῦ Ξενοφῶντα φαινομενικῶς. Ἀλλὰ εἰς τήν κατασκευὴ τῶν φράσεών της, ὁ διάβολος νὰ μὲ πάρῃ ἂν λαθεύω! Πιστεύω μάλιστα πῶς μέσα εἰς τὸν Ἀττικὸ συγγραφέα, γιὰ πολλὰ χρόνια ἐργάσθηκε καί πῶς εἰς τὸ ὕφος τοῦ κατόπιν, ὕστερα ἀπὸ τήν «Πάπισαν Ἰωάνναν» ὅτι κιᾶν ἔγραψεν, εἴτε διηγήματα, εἴτε κριτικὰς μελέτες, εἴτε δημοσιογραφικὰ ἄρθρα, τὸ στήρ-ξεν ἐπάνω εἰς τὰ γράφμενα τοῦ Σωκρατικοῦ μαθητῆ.

Ἡ ἀκρίβεια τῆς λέξεως, ἡ καθαρότης τῆς μορφῆς, ἡ καλοδουλεμένη φράση, εἶνε τὰ μόνα συστατικὰ ἐνὸς συγγραφέα. Ὁ Ροῖδης τὰ εἶχεν ἀνὰ καὶ εἶνε τὰ συστατικὰ ταῦτα πρὸς τὸν ὠδήγησαν νὰ γίνῃ ὁ κήρυκας τῆς δημοτικῆς γλώσσας. Εἶχε μεγάλη ἀξία γιὰ τὸν Ροῖδην ἡ κυριολεξία καὶ ἡ σαφήνεια τῶν ἰδεῶν διότι ἡ μελέτη τὸν εἶχε μάθει, πῶς μόνον μὲ λέξη καθαρὴ καὶ εὐρωστὴ καὶ ταξινομημένη, μίαν ἰδέαν λαβαίνει ζωὴ καὶ ἀπλώνεται καὶ βασιλεύει.

*
* *

Μὲ τόσο βικιστικά, τί μπορῶ νὰ εἰπῶ ἀκόμα γιὰ τὸν συγγραφέα τῶν Συρικνῶν Διηγημάτων; Καὶ τί ἀξία μποροῦν νᾶχουν τὰ λόγια μου, τὰ λόγια ἐνὸς θυμαστῆ τοῦ ταλάντου του; Ἦν ἐντύπωση πρὸς μοῦ δίνῃ τὸ κριτικὸ τοῦ ἔργου εἶνε τόσο μεγάλη, πρὸς οὔτε λόγια δὲν βρίσκω νὰ τὴν χαρακτηρίσω. Ἴσως διότι εἶνε ἀρμονικὰ ταιριασμένον μὲ τὴν οἰκότητά τοῦ σαρκασμοῦ του, ἴσως διότι μέσας τὰ τέσσα γέλοια τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς, ἔρριψε τὸ φῶς τῆς ἀληθείας, ἴσως διότι ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Κορκαῆ ὡς τώρα, ὁ Ροῖδης, εἶνε ὁ μόνος ἀντιπρόσωπος τοῦ Ἀττικοῦ πνεύματος ἐν τῇ Ἑλλάδι.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

